

ELS CARTELLS DEL MUSEU DE LA FARMÀCIA CATALANA

FARMÀCIA I COSMÈTICA

Iris Figuerola
Isabel Salgado
Àngels Borrell

ELS CARTELLS DEL MUSEU DE LA FARMÀCIA CATALANA

Iris Figuerola i Pujol
Isabel Salgado i Gispert
Àngels Borrell i Crehuet

Fotografies:
Nathalie Salazar i Ortiz

FUNDACIÓ URIACH 1838

MUSEU D'HISTÒRIA
DE LA FARMÀCIA CATALANA
UNIVERSITAT DE BARCELONA

PUBLICACIONS

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Índex

Els cartells del Museu de la Farmàcia Catalana
9

El cartell en la farmàcia i la cosmètica
Història i evolució a través de la col·lecció: 1850 - 1950
17

Tècniques, materials i conservació dels cartells
31

Cartells
39

Glossari
133

Referències bibliogràfiques
137

Índex terminològic
141

Índex d'artistes
147

Índex d'impremtes nacionals
148

Introducció

Iris Figuerola i Pujol

EL MUSEU El Museu de la Farmàcia Catalana, que fou creat l'any 1957 per J. Isamat Vila¹, ha anat ampliant el seu llegat amb adquisicions i donatius fins assolir un atractiu fons de més de dos mil objectes².

El Museu conserva el cordialer i el taulell policromat –en daurat, verd i vermell– d'una antiga farmàcia del segle XVIII i un joc de caixes de fusta policromades on antigament es guardaven els simples medicinals. Una peça remarcable del Museu és la petita pintura sobre taula, d'escola flamenca, realitzada a finals del segle XVII i que representa sant Cosme i sant Damià.

No molt nombrós, però significatiu, és el recull de ceràmica farmacèutica de diversos estils i èpoques. Dels segles XVII i XVIII hi trobem ceràmica de la *figueta*, de la *fulla de julivert*, d'*Escornalbou* i de *Banyoles* (policromada) i, albarellos de pisa i porcellana dels segles XIX i XX. El Museu conserva una sèrie de morters de bronze, entre ells un del Renaixement.

Forma part del Museu un important conjunt d'instruments per a mesurar constants físiques (polarímetre, viscosímetre, espectrògraf, areòmetres, etc.), balances de precisió, microscopis i microscopis de polarització, becs de gas, pindolers, alambins, atuells de laboratori de vidre i porcellana i dos herbaris dels segles XVIII i XIX.

A banda del fons esmentat, cal destacar la col·lecció de medicaments antics i especialitats farmacèutiques del Museu que, conjuntament amb la col·lecció de cartells, poden ser considerades com les més emblemàtiques de la Institució.

1. JESÚS ISAMAT I VILA (1895 - 1981). Professor encarregat de la càtedra d'Història de la Farmàcia de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona (1948-1965).

2. FIGUEROLA, I.; ESPINOSA, E. (1990), *Le Musée de la Pharmacie Catalane*. A Actes du 5e Colloque des Conservateurs des Musées d'Histoire des Sciences Médicales. Barcelona, 217-226.

LA COL·LECCIÓ

La col·lecció de cartells publicitaris del Museu de la Farmàcia Catalana es formà a l'entorn d'un nucli inicial de cartells adquirits per Josep M. Suñé Arbussà³ a començaments de la dècada dels anys vuitanta. La resta dels cartells catalogats són fruit del treball de compilació fet pels membres de la Unitat d'Història de la Farmàcia i de donatius rebuts en els darrers anys.

Si bé es desconeixen els propietaris dels cartells que constituïren el nucli original, no sembla que la recopilació hagi estat feta obeint criteris únicament estètics, ans al contrari, les línies bàsiques seguides per formar la col·lecció dibuixen el perfil d'un primer col·leccionista interessat professionalment en el medicament.

Centrada en el món de l'especialitat farmacèutica i la cosmètica, la col·lecció es veu enriquida amb anuncis dels anomenats aliments medicaments: iogurt i quefir (de venda a les farmàcies a principis del segle XX); complementada amb propaganda d'additius usats en la confecció de medicaments (essències Polack i Schwarz) i amb un tipus de material publicitari distribuït pels laboratoris preparadors i dirigit no al públic consumidor sinó directament als farmacèutics d'oficina de farmàcia (publicitat sobre suport metàl·lic feta pels Laboratoris del Dr. Andreu).

La gran varietat d'estils i formes dels anuncis catalogats i l'ampli espai de temps que abracen, permet seguir sense dificultat l'evolució estilística del cartell, des d'una primera època en què era simplement la còpia litogràfica d'una pintura, passant per l'esplendor del cartell modernista, fins a assolir plenament les característiques diferencials pròpies de l'època d'entreguerres amb imatges esquematitzades de fort impacte visual.

Des del punt de vista de la història de la farmàcia i de la medicina, els medicaments que s'anuncien en els cartells catalogats conformen un interessant i significatiu mostrari, representatiu dels diferents moments històrics que abasta la col·lecció, i que converteix aquest modest recull en un valuós document que demostra la profunda transformació terapèutica iniciada a les darreries del s. XIX.

3. Des de 1971 és catedràtic d'Història de la Farmàcia i Legislació Farmacèutica de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Barcelona i era responsable del Museu a l'època d'adquisició de la col·lecció.

Si bé la col·lecció del Museu està formada per cartells de diferents productes, majoritàriament la componen anuncis de medicaments, preparats o importats per empreses catalanes o establertes a Catalunya.

De forma més subtil, però nogensmenys clara, en el recull s'hi pot veure l'evolució soferta tant pel farmacèutic com per la farmàcia. Es pot apreciar com en poc menys d'un segle, la farmàcia passà de ser una activitat artesana a convertir-se en una veritable indústria que desbancà definitivament el farmacèutic de la seva posició dins la cadena de creació i producció de medicaments fins situar-lo en el nivell de dispensador d'especialitats manufacturades.

A banda de la valuosa informació farmacoterapèutica donada pels cartells, l'estudi de les especialitats que s'hi representen permet copsar la capacitat d'adaptació als nous sistemes de producció demostrada pels farmacèutics més emprenedors del nostre país, aquells que foren capaços de transformar les seves rebotigues en laboratoris –Múnera, Muzás, Novelles i d'altres . La majoria d'ells no pogueren superar l'estadi de laboratoris annexos i sucumbiren davant la puixança de la farmàcia plantejada genèricament com a indústria. Tanmateix, d'altres van saber sobreviure i transformar-se fins arribar a consolidar-se com a empreses –Andreu, Uriach, Esteve.

EL CATÀLEG Per fer el catàleg s'han escollit 46 cartells de la col·lecció, triats en funció de l'interès historicoterapèutic que oferia el producte anunciat, de l'antiguitat, de l'estil artístic i de la bellesa intrínseca de l'expressió gràfica.

En l'estudi dels cartells s'analitzarà, separadament, el continent o suport físic de la publicitat i el contingut, és a dir, el medicament que s'hi representa considerant-lo, amb caràcter general, com una veritable peça de museu. Dos vessants d'un mateix objecte, clarament diferenciats, complementaris i dignes de ser documentats per separat: el cartell vist com a expressió artística i, alhora, com a testimoni historicocientífic d'una època.

CARTELLS

VINO DE PEPTONA ORTEGA

PARA CONVALECIENTES Y DÉBILES

LIT. VITELLO & RIALP S.C. BARNA

PREPARADOS DE PEPTONA

FARMACIA DEL AUTOR: LEÓN, 13. - MADRID

Vinos de peptona / de peptona y cacao / de peptona y hierro / de peptona y nuez de kola / de peptona y quina / de peptona fosfatado / de peptona y diastasa / de peptona y hemoglobina / de peptona preparado con Jerez / Peptona de carne concentrada / de carne en polvo / de leche / de leche fosfatada / Chocolate de peptona, paquete de 500 gramos / Chocolate de peptona, forma napolitana (caja) / Peptonato de hierro líquido

PUNTOS DE VENTA: TODAS LAS FARMACIAS Y DROGUERIAS

LAS PÍLDORAS CATÁRTICAS DEL DR. AYER.

AZUCARADAS.

CURAN
EN
REALIDAD.

EL MEJOR

PURGANTE.

ES EL VERDADERO REMEDIO PARA LA
BILIOSIDAD, JAQUECA É INDIGESTIÓN.

Preparadas por el Dr. *J.C. Ayer & Co.* Lowell, Mass., E.U.A.

EL PECTORAL DE CEREZA DEL **DR. AYER**

CURA LA TOS Y LOS RESFRIADOS
Y LAS ENFERMEDADES DE LA GARGANTA Y LOS PULMONES.

PETRÓLEO GAL . .

• PARA EL PELO

Depósito general:
Perfumeria de Echeandia
2, Arenal, 2
MADRID

Pídanse prospectos.

¡Sa mejor para el tocador!

COLONIA GAL

AGUA DE COLONIA GAL

MAHER & CO BERLIN